
ÚJJ IRISZ

„TE DEUM...”

Záborszkyakkal a Zeneakadémián

(Objektíven szubjektív emlékezés)

A Szent István Gimnázium Jubileumi Szimfonikus Zenekarról a fotó még a Zeneakadémia felújítása előtt készült

„*Abban az időben...*” igen, mindenkoron és 2017. március 25-én is, a Gyümölcsoltó Boldogasszony Napján, a Zeneakadémián a Szent István Gimnázium Jubileumi Szimfonikus Zenekarával és a Zuglói Filharmónia Szent István Király Oratóriumkórusával a TE DEUM című hangversenyen a Záborszky-család vezető közreműködésével és a muzsikussal együtt dicsérhettük az Urat: „*Te Deum laudamus...*”.

Bizony nagy különbség van a muzsikahallgatás és a muzsikálás között!
Most koncerthallgatóként kell mégis szólnom, sőt írnom kell (*verba volant scripta manent*), mert lelkiismeretem figyelmeztetett: kötelességem másokkal is megosztani egy lélekemelő szép hangverseny élményét.

„Legyek hegedű – írja Reményik Sándor – mely végtelenbe sír, míg le nem teszi a művész a vonót”, amit ugyan jómagam már letettem, a valamikori „istvános hegedűs”, de a tollat még nem.

A felújított Zeneakadémia épületét 2013-ban, éppen Liszt Ferenc halálának 202. évfordulóján adták át, most a csodás nagytermét megtöltötte a közönség. A nagy érdeklődés nem volt véletlen.

Zelinka Tamás zenei ismeretterjesztő-pedagógus, a Kárpát-medencében egyedüli magyar nyelvű zenepedagógiai folyóirat, a *Parlando* c. folyóirat felelős szerkesztő megerősítő kérésére küldöm el ezt a kis írást az T. Olvasók számára.

Tamás 1975. óta hűséges műsorvezetője az egykori Szent István Gimnázium –

Szent István Király

mai nevén Zuglói Filharmónia – *Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus* – műsorainak.

Koncertnyitó beszédében megható módon idézte fel a Jubileumi Szimfonikus Zenekar múltját, azt, hogy az együttest 1954-ben Záborszky József

Záborszky József alapító karnagy, a szeretett „Pista bácsi”

alapította, az „Öreg, azaz „Pista bácsi”. Az 1954-ben alapított gimnáziumi zenekarban generációk egymást követve kaptak életre szóló élményt és zenekari gyakorlatot Záborszky József tanár úr vezetésével. Az alapítás 40 éves évfordulója megünneplése új lendületet adott és a lelkes egykori Istvános zenekari tagokból megalakult a hagyományörző Jubileumi Szimfonikus Zenekar. Tehát a 40. évfordulótól, 1994-től viseli ez a Zenekar a „Jubileumi”

nevet. Az „Öreg” immár 2 éve, 97 évesen távozott az élők sorából, de örökké tisztelettel őrizzük emlékét, mert zenepedagógiai munkássága nem csak a saját családjában eredményezett csodálatos értékeket, hanem megszámolhatatlanul **sok ezer muzsikát megszerető és művelő embertársunk életében is**. Engem is tanított, hegedűmet Ő szerezte. Ez a hangszer számomra azóta örök kincs.

Tamás fontosnak tartotta megemlíteni, hogy a zenekarban vannak olyan muzsikuskok, akik már több évtizede hűségesen tagjai az együttesnek:

Csákvári Attila (hegedű, 1955)
Gergely András (cselló, 1955)
Szőke Zoltán (hegedű, 1955)
Mészáros Magdolna (hegedű, 1959)
Fenyő Gábor (ütőhangszerek, 1962)
Kugler Sándor (bőgő, 1964)
Záborszky István (cselló, 1960)
Záborszky Kálmán (cselló, 1961)

A Finnországból lányával újra hazatérő Záborszky István volt ezen az estén a

A jelenleg Finnországban élő gordonkaművész-tanár és karmester Záborszky István sokszínű munkásságát jól tükrözi, hogy a Joensuu ortodox Férfikar vezetőjeként elért kimagasló munkásságáért a közelmúltban egyházi kitüntetésben részesült.

karmester. A koncert első felében leánya, Záborszky Katariina hegedűművész-tanár játszotta Johannes Brahms D-dúr hegedűversenyét (op. 77).

Záborszky Katariina

A Hamburgban született Brahms – ezen művének választása mellett sok érv szólhatott. Az idén 120 éve, hogy Bécsben 64 évesen hunyt el, azonban életében számtalan magyar muzsikussal volt jó kapcsolatban. Liszt Ferencsel is találkozott ugyan, de igazán Joachim József és Reményi Ede hegedűművészek voltak meghatározóak az életében. Kísérő zongoristaként több évtizedig voltak partnerei. Joachim Józsefhez életre szóló barátság kötötte, Pesten is több ízben is koncerteztek.

Talán minden Brahms mű komoly kihívás a muzsikuskok számára, de nem csak a szólistának szükséges virtuóz technikai tudással rendelkeznie, hanem az Őt kísérő szimfonikus zenekarnak is. Bocsák Gábor hegedűművész, a koncertmester bizonyára sokat tudna a felkészülés próbatételeiről mesélni. Ezekről azonban megfeledkezhettünk a koncert hallgatása közben. Az I. tétel, az Allagro non troppo indítását egy mosoly-váltás előzte meg apa és leánya között, s aki ezt látta, már érezhette, hogy aznap este egy csodás előadásnak lehet majd részese. Nekem kicsit hosszúnak tűnt a zenekari bevezető, de az is lehet, hogy már alig vártam, hogy megszólaljon Kateriina hegedűje. A zenekar intenzív, telt, határozott megszólalása pedig azt jelentette, hogy biztos fundamentuma és játéktársa lesz egy szép aránypalástba öltözött hegedűművész hölgynek.

Bizony így történt. Amikor csodás, több oktávon át ívelő futamokkal megszólalt a hegedű, a zenekar azonnal profi módon háttérbe húzódott, hogy a hegedűjáték még jobban csilloghasson a precíz, összehangolt játék közben.

Az Adagio tétel egy szép oboa szólóval indult, majd Kateriina hegedűje intenzíven-szenvedélyesen szólt, a lágy pianótól az izzó fortissimóig, a határozott erőteljes kettősfogások, amit a zenekar érzékenyen követett, számomra a tenger sodró hullámvázát idézte meg.

Elgondolkodtam, hogy ha nem látom a hegedűművészt, akkor csak a hallgatása alapján ki tudnám-e találni, hogy nő, vagy férfi a játékos? Az I. tételt hallgatva az erőteljes fortissimók miatt arra tippelnék, hogy a művész férfi, a II. tételt hallgatva, az érzelem dús, intenzív vibrátos játék, a szabadon változó dinamikai megformálás miatt pedig inkább hölgy játékosra gondolnék. Az alapvetően romantikus műnek már az első két tétele mindenképpen komoly testi-lelki jelenlétet, fizikai erőt is igényelt. Kateriina játéka bátran összemérhető korábbi férfi hegedűművészek előadásával. Kicsit izgultam, hogy lesz-e még erő a legnehezebb harmadik tétel megszólaltatására. A III. Allegro goicoso ma non troppo vivace tétel tempóban és hangerőben is kihívás. Volt erő a megszólaltatásra! Zengett az egész zenekar, átütő erővel, dobbal, minden fúvóssal és vonósokkal. Ha eddig valaki elszunyókált volna, biztosan felébredt. A szimfonikus zenekarnak volt lehetősége a teljes arzenált bemutatnia. Azért képesek voltak néha visszavonulni, hogy gyönyörködhessünk Kateriina bravúros sok-oktávós futamaiban, erőteljes kettős-hármas-fogásaiban, egyszerre megszólaltatta a hegedű mind a négy húrját, izzott a hegedű is. Feszés ritmusok izgatott tá-ti-tá-ti,...lüktetése, feszes triola-ták sodrása még a muzsikát nem művelőket is magával ragadta, érzelmeiket felborzolta....és hirtelen vége lett a csodának,..csönd, majd tapsvihár. Annyira megtetszett a közönségnek Záborszky Kateriina hegedűjátéka, hogy visszatapsolták. Ráadásként az „Öreg” Záborszky nagyapjának egy magyar népdalra írt fantázia-kompozícióját játszotta el, aminek szintén nagy sikere volt. Ez már ráhangolódást is jelentett a koncert második felére, de azt is jelentette, hogy Kateriina kötődik a magyar népzenehez, felmenőinek zenei örökségét Finnországban is őrzi.

Aznap még nem tudhattuk, de később, 2017. április 6-án –

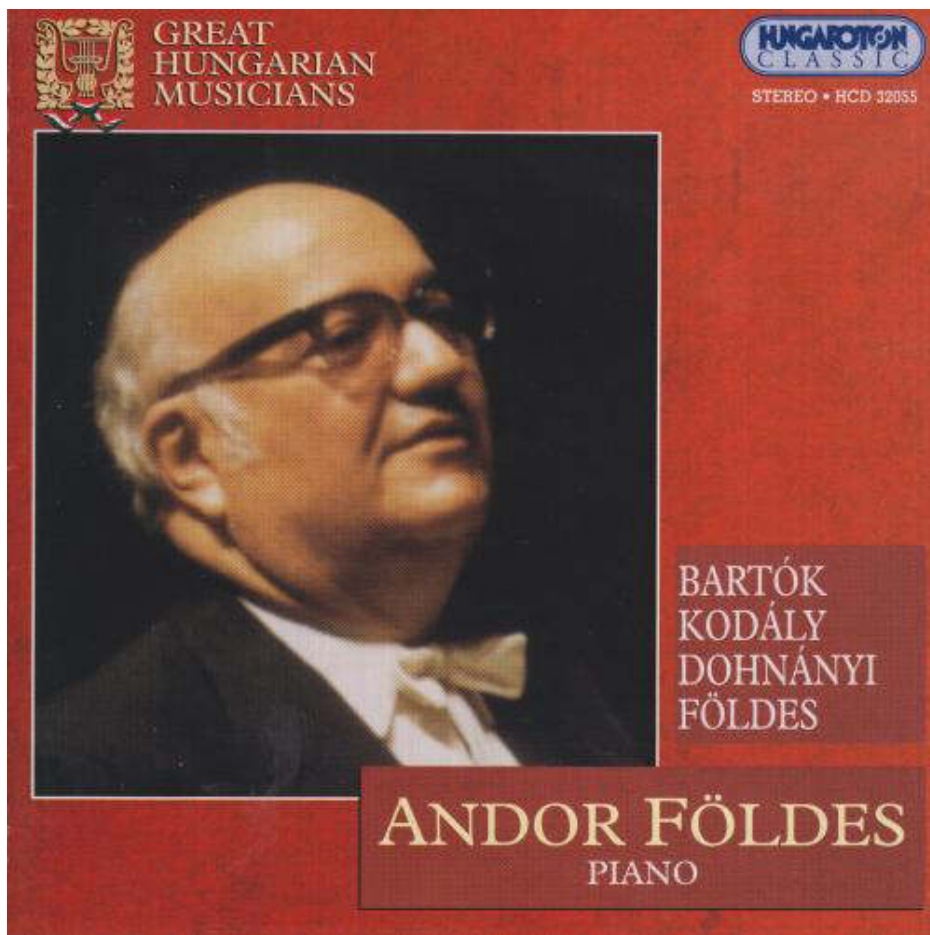

híradása alapján – megtudtuk, hogy a Budavári Önkormányzat által meghirdetett Beethoven-kadenciaíró versenyen Záborszky Kateriina lett az első helyezett. Beethoven D-dúr hegedűversenyének mindhárom tételéhez 8 pályázó írt még nem publikált kadenciát. Az öt-tagú zsűri, mindhárom tétel esetében, egyhangúan Kateriinát tartotta a legjobb kadencia-komponistának. A jutalmon kívül még egy megbízást, felkérést is kapott, hogy hegedüljön a Beethoven Budán 2017 fesztivál nyitóhangversenyén, május 3-án a Budai Várban.

Sajnos erről én lemaradtam, de biztosan sokan hallhatták a koncertet. Velük együtt örülök és gratulálok Kateriinának. Jöjjön gyakrabban Magyarországra és ha csak lehetséges, fogadjon magyar tanítványokat is, hogy folytonos legyen itthon is a Záborszky-hatás.

2017. március 25-én, éppen Bartók Béla születésnapján, a koncert második részében következtek a „Magyar képek”, majd a koncertet az 50 éve elhunyt Kodály Zoltán: Budavári Te Deum-ja zárta.

Az ünnepi rendezvényeket gyakran évfordulókhoz kötjük, így aktualizáljuk azokat. Bartók és Kodály művei ma már hozzátartoznak a zenekedvelők mindennapjaihoz. Megemlítendő azonban, hogy műveiket a 20. században azért ismerhették meg hamar az egész világon, mert az óbudai – a második világháborútól menekülő – 25 éves **Földes Andor** kiváló zongoraművészként megtehetette, hogy a klasszikusok mellett a koncertjei végén mindig megszólaltatta kedvenceit: egy-egy korábban még ismeretlen Bartók vagy

Kodály kompozíciót. A világhíró Földesről 2007-ben készült „A zene az én hazám...” című portréfilm. Remélem, egyszer kiszabadul fiókom sötét birodalmából és nyilvánosságra kerül, közkinccsé válhat. Dr. Báll Dávid zongoraművész-tanárt, aki Földes Andor életútja és művészi munkássága címmel írt 2011-ben doktori disszertációt ([Földes Andor - Parlando](#), 2013/6.), majd megkeresem, hogy segítsen.

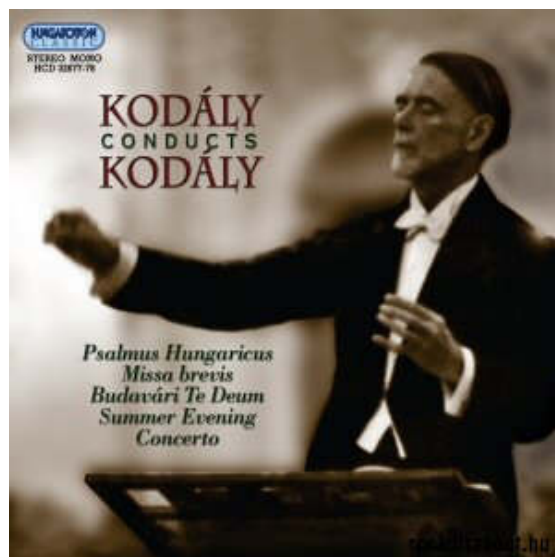
A koncert második felében a zenével mi is hazatalálhattunk. A hallgatóságot a muzsika hazarepítette a magyarok szépségeihez. **Bartók Béla: Magyar Képek** (1931) művének műsorba választásával a földi világba kalandozhattunk. Ez zenei hidat is épített az égiek zenei himnuszáig. Bartók képei közül először az „*Este a székeleyknél*” című közismert dallamot hallhattuk. Gyermekkorunk esti meséi, általános iskolai emlékeink elevenedhettek fel. Az előadást a vidéki álmodozást jellemző *Lento rubato* stílus jellemezte – Allegretto tempóban. Következett a „*Medvetánc*” (Allegro vivace), a kanásztáncok frissességével. Ennek a disszonanciája ma már fülbemászó karakterisztikus medvebrummogássá vált. Ezt követte a „*Melódia*” (Andante more) a siratóénekek fájdalmával, szomorúságával, fokozódó dinamikával. „*Kicsit ázottan*” (Allegretto rubato), korábban írt három burleszk második darabjával a zeneszerző humoros hangvétele meglephette a zenehallgatót. Elképzelhettük magunk előtt, miképpen teheti a szépet (?), az egy kicsit ázotttra-

pityókás ittas a kedvesének. Az „*Ürögi kanásztánc*” (Allegro molto) a Magyar képeket bezáró dallam már az 1908-1909-ben megírt „*Gyermekeknek*” című ciklusból ismert. Bartók megjegyzése szerint „Felső-Iregh utolsó furulyása így adta elő a »Házasodik a tücsök« szövegű népdalt.” Ebben a kompozícióban és más zeneművében is mindennek a népzene ugyan a fundamentuma, mégis a szerző csak ebben az esetben ragaszkodott szigorúbban az eredeti népdal hűséges feldolgozásához. Bartók zenei villanásai előkészítették a földi világból az égi világba vezető utat. A zenekar energikus, pontos játéka Bartók zenei képeit hatásosan megelevenítette. Lehet, hogy erről az előadásról nem készült felvétel. Sajnos, nekem az interneten nem sikerült megtalálnom. A koncert élménye azonban még elevenen él bennem, ezért írok róla szívesen. Ha rajtam múlt volna, én biztosan készítettem volna video-felvételt. Figyelemre méltó, hogy **Záborszky István** karmester milyen fantasztikus energiával irányította az egész zenekart, a csodás együtt-muzsikálást. A Bartók-képek után nem volt szünet, csak annyi ideig pihenhetett a zenekar és a karmester is, amíg a színpadra vonult a száznál is többtagú Zuglói Filharmónia - Szent István Király Oratóriumkórus, amelynek remek-profi felkészítője:

Záborszky Kálmán

Záborszky Kálmán karigazgató volt. Kezünkben tarthattuk a hangverseny meghívóját, amely gondosan tartalmazta a közreműködő szólistákat: **Cecília Lloyd (szoprán), Bokor Jutta (alt), Molnár András (tenor), Berczelly István (basszbariton)** és a **Te Deum laudamus** szövegét latinul és „Téged, Isten, dicsérünk! Téged Úrnak ismérünk. ... Sík Sándor fordításában, magyarul is.

A Budavári Te Deum először 1936. szeptember 2-án hangzott el a Nagyboldogasszony templomban, azaz a Mátyás templomban. Kodály Zoltán két hónap alatt írta meg, Szendy Károly, Budapest Székesfőváros főpolgármesterének a felkérésére, négy szólóénekesre, vegyeskarra, orgonára és zenekarra a romantikus, egyházi és népzenei eszköztárat is használó kompozícióját. Buda töröktől való visszafoglalásának 250. évfordulóját kívánták ezzel a zeneművel megünnepelni. (bővebben: Hírös Naptár Kecskemét, ...filharmonikusok.hu). Már 1923-ban, a főváros egyesítésének 50. évfordulójára, megszületett a Kodály fő műveként számon tartott Psalmus Hungaricus (Magyar Zsoltár). A vokális életműben ennek méltó társa a Te Deum, amelynek a népszerűségét mutatja, hogy európai zenekarok is hamarosan műsorra tűzték és a tengerentúlra is eljutott. Ez a mű komoly előadói felkészültséget igényel. Hasonlóképpen, mint a Brahms-művek esetében. Az énekes szólisták, a kórus és a zenekar bemutathatták tudásukat.

A Te Deum IV. századból származó magasztaló, hálaadó énekének a szövegét a zsoltárokhoz hasonló, egyszerű dallammal őseink a misék, az istentiszteletek végén gyakrabban énekelték. (A reformátusoknál ennek a „Tebenned bízunk eleitől fogva...” kezdetű ének felel meg.) Kodály a katolikus liturgiához igazította művének felépítését. A himnusz négy részből áll: Az első Isten dicsőítése, amikor az Ég és Föld egyesül, a Szentháromság magasztalása, a megváltás történik apostolokkal, prófétákkal, vértanúkkal és egyházzal. A második rész Krisztust dicséri „Király vagy te mindörökre. ...”, amint azt a 23. zsoltárban olvashatjuk. Itt a liturgiában fő-, vagy térdhajtás, a zenében: a szünetbe rejtett csend. A harmadik rész az irgalom, a bűnbocsánat kérése, s

végül a negyedik részben elhalkulva kérünk segítségét földi létünkhöz: „Te vagy, Uram, én reményem, / Ne hagyj soha szégyent érnem.” A muzsika rendkívüli érzékenységgel követi a szövegtartalmakat. Aki nem is érti a latin szöveget, a zenei fordulatok, az énekhang intenzitás-változásai, hullámváltozása mindenről tájékoztatnak bennünket. Egy győztes hadsereg bevonulásáról ad hírt az indulás. Trombiták, fanfárok hívnak, majd a teljes kórus és zenekar felrázó hangerővel ránt magával egy hullámváltozó tisztító lelki útra. A romantika eszközével élve még harsog az „omnis terra veneratur. ... Mind egész föld áld és tisztel.”, de hirtelen mindenki elhalkul, amikor az égiekhez érünk „Tibi omnes angeli, ... Téged minden szép angyalok Szüntelenül magasztalnak.” Majd hirtelen újra dübörög a zenekar, zeng az egész énekkar: „Sanctus, sanctus... Szent vagy, szent vagy, ...” Az egyházi zenéből ismert fúgaszerkesztéssel adják át egymásnak a hangszerek-énekszólamok a csodás dallamot, s amikor a vigasztaló Szentlélek dicséretéhez érünk, megint hirtelen elhalkulás, imamormoláshoz hasonló ének-tengeren indulhat a basszbariton szólista, majd a tenor, az alt és a koloratúrszoprán éneke repít mindannyiunkat a mélységből a magasságokba. Énekkar-zenekar bekapcsolva, hirtelen forte-csúcs, majd a főhajtó tisztelet-dicsőítés lélegzetállító csöndje. Erről a nyugvóponton újra a fúvóskar mozdítja el a hallgatóságot és a muzsikosokat is. Immár harmadszor harsan fel az indító ritmikus katonai menet-feszességű dallam, változatos dobok ébresztően, hangosan nyomatékosan teszik az ember kérését, könyörgését az irgalomért, a bocsánatért. Nagyon szépen, fúgaszerűen adják át egymásnak a szólamok a dominanciát, a szólisták meggyőzően éneklik: „Dignare Domine die isto.... Miserere nostri Domine...”/ „Büntől e nap őrizz minket,...Irgalmazz, Uram, irgalmazz,...” Nagyon fontos dramaturgiai szempontból a szoprán kétségbeesetten könyörgő sikolya. Ezt az egész zenekar crescendója visszhangozza, a közönség lélekben viszonzozza. Újra, immár utoljára a fanfár-fúvós figyelmeztet a kezdetekre, majd újra a szoprán halk-koloratúr könyörgése, csodás-csenddé szelődülve oktávok röpködnek, belenyugvó, de bizakodó, reményteli, szinte könnyes búcsúzás a csellók biztató pizzicatójával, ami a lelki mondat végére a pontokat teszi, ez a vég, de nem egy pont, hanem minimum kettőspont és remény, a folytatás hittel,... és megszületett mindannyiunkban a katarzis.

„Csak” (!) ezért volt szükséges ajánlanom figyelmükbe a Záborszky-család minden munkáját? Hasonlóképpen a Szent István Király Jubileumi Szimfonikus Zenekar minden fellépését? Szeretettel kérem, ugyanúgy az énekművész szólisták fellépéseire is irányítsák figyelmüket! Kövessék munkájukat, mert

meggyőzően magas rezgésszámmal daloltak a lelkembe. Ezt a rezgést átadom, add tovább, mert... Részesüljenek Önök is, Kedves olvasóim, hasonló élményben.

A „Mindenki” c. Oscar-díjas rövidjátékfilm két főszereplője és rendezője: Gáspárfalvi Dorka, Deák Kristóf, Hais Dorottya

Elgondolkodtam azon, milyen érdekes, hogy éppen ebben az évben kapta meg **Deák Kristóf: Mindenki** című rövid játékfilmje az Oscar-díjat. Azt mondják, nincsenek véletlenek. Biztosan nem azért, mert Kodály éppen fél évszázada nincs velünk, hanem éppen azért, mert ma is velünk van. Ahogyan **Csorba Győző** írta róla Kodály c. költeményében: „És lett az ország országnyi zengő, / hangos liget, nagy, mesebeli erdő, / s akár ujjongó, akár kesergő, / támadt szavad rá, erre, arra kellő;...” Kodály zenepedagógiai alapelve, hitvallása bennünk tovább él: „Legyen a zene mindenkié!”/ „a zene lelki táplálék, semmi mással nem pótolható,...”/ „Zeneértővé ...csak aktív zenei tevékenység tehet”/ önmagunk és mások megismerésére a népdalok kiválóan alkalmasak erre:

„Mondd meg nekem, mit dalolsz, megmondom, ki vagy.”...és így tovább. Kodály emlékezetes gondolatai, sok-sok írása révén elérhetőek a neten. Arról is írt, hogy csak az ének szelleme védi meg az embert a géppé válástól, és hogy az értékes zenével való találkozás legjárhatóbb útja: a karéneklés. Ezen megrázó - meggyőző élményben részesülhettünk aznap este is. Drága Embertársaim! Itt az ideje, hogy zenével fegyverkezzünk, a zene legyen a pajzsunk minden butaság és gonoszság ellen. Így neveljük gyermekeinket, tanítványainkat...

Hát- és lélekborzongató muzsikában részesülhettünk. Életemben tettem már egy-két meghatározhatatlan kerületű kört, kirándultam a matematika, fizika, csillagászat tudományában, az universum végtelenségéről és az emberi hülyeségről Einsteinnel (Földes Andor is ismerte) együtt gondolkodtam, utaztam már a néprajz muzeológia etnográfia területén is, az öngyilkosság rejtett társadalmi-kulturális okairól komolyan vizsgálódtam és írtam. A számegyesen is belezuhantam már sokszor végtelen mélységekbe, gondoljunk csak a transzcendens számokra, a szakadék mindenki számára nyitott. Mindannyiunk földi utazásának egyszer vége lesz. Ezért újra visszatértem és megtaláltam, miként lehet a földi valóságból az égi magasságokba emelkedni, amint ezt már előttem sokan felfedezték, de én csak most, 60 felé talán meg is élem. Csak a művészetek, a muzsika számomra a szellemi-lelki mankó a létra fokain egy kicsit feljebb jutni. Remélem, hogy egyre közelebb jutok Hozzá.

Hálásan köszönöm ezt a 2017. március 25.-i hangversenyt, Irén-Írisz névünnepe, Bartók születésnapján, emlékezve az összes nevezetes évfordulóra. Még egyszer hálásan köszönöm a Záborszky családnak és a zuglói Columbus utcai Szent István Király Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI minden zenepedagógusának, hogy Zsomi fiam (Újj Zsombor Pál) muzsikus lett, a zenén kívül mással már nem is kíván foglalkozni. Hálásan köszönöm Csutinak, a fiam keresztanyjának, akivel együtt voltam ezen a koncerten. Ő nem más, mint Csutor Éva, aki a magyar műemlékvédelem egyik szerény, szorgalmas, kiváló szolgálja volt egész életében, igaz már nyugdíjas, de szellemileg frissen, a koncert szünetében beavatott engem még a Zeneakadémia műemléki felújításának a titkaiba is. Nos, most – akkor - mindez megtörtént.

Szeretettel búcsúzó és gratulálok minden nagylelkű muzsikusnak, akik ebben a csodás élményben, lelki utazásban részesítettek bennünket. Istennek legyen hála, hogy ott lehettem (lehattunk) ...

Hálásan köszönöm a PARLANDÓNAK a kép-csatolmányokat, mert így sokkal inkább él, ami éppen most nem hallható ugyan,... de már megint csoda volt, ami megtörtént! Történjen meg máskor és mindenkoron!

